

LÄRARHANDLEDNING

# VÅLD ÄR MIN SYSTEM



Västmanlands  
Teater

# Introduktion – För pedagogen

## Hälsning från regissören

*Våld är lätt att fördöma och med all rätt. Det är lätt att hålla på avstånd och peka på hur fel och fruktansvärt det är. Men jag vill prata om våldet inom oss alla, om vår lust till våld eller behov av våld för att förstå vår omvärld. Och det var där Athena, Linda och jag tog vårt avstamp när vi mötte eleverna på våra workshops.*

*Våldet i föreställningen förkroppsligas genom både humor, ömhet och uppriktighet. Och med en önskan om respekt – genom elevernas berättelser och erfarenheter, som får ta plats i skådespelarnas kroppar och röster. Igenkänningen i en våldsam syskonrelation, en önskan att slå tillbaka för en oförrätt, i ensamheten. Och skrattet.*

### **Carl-Olof Berg**

Regissör och koreograf

## Om lärarhandledningen

Använd materialet som inspiration, ett smörgåsbord där ni väljer det som passar er eller så arbetar ni med den från pärm till pärm.

- **Del 1** består av en samtalsmodell för analys och reflektion.
- **Del 2** består av kreativa övningar och uppgifter som utgår från föreställningen.
- **Del 3** består av diskussions- och värderingsövningar
- **Del 4** består av inspiration för vidare utveckling kring våld och våldsprevention samt statistik.

Välj och vraka och ändra på det du behöver ändra på. Håll till godo.

## Lärarhandledningens koppling till läroplanen

I LGR22, för årskurs 4–6, framhålls det att "undervisningen i samhällskunskap ska behandla följande centrala innehåll:

### **Individer och gemenskaper**

- Sociala roller och normer i olika sammanhang, till exempel inom familjen och i vänskapsrelationer. Könroller, jämställdhet och sexualitet.  
Sociala skyddsnät för barn i olika livssituationer, i skolan och i samhället."

I LGR22, för årskurs 4–6, framhålls det att "undervisningen i svenska ska behandla följande centrala innehåll:

### Läsa och skriva

- Gemensamt och enskilt skrivande. Strategier för att skriva olika typer av texter med anpassning till deras uppbyggnad och språkliga drag. Skapande av texter där ord, bild och ljud samspelar, såväl med som utan digitala verktyg.

### Tala, lyssna och samtala

- Olika former av samtal. Att lyssna aktivt, ställa frågor, uttrycka tankar och känslor samt resonera och argumentera i olika samtalssituationer och i samband med demokratiska beslutsprocesser."

## Om föreställningen

I *Våld är min syster* möter vi tre skådespelare i en yster, innerlig och bråkig föreställning mitt på golvet i elevernas eget klassrum. En lekfull teaterförvandling med musik, kostym och sång som tar oss på en hisnande resa från omvärldens turbulens ända in till våra närmaste relationer och hemliga rum.

Föreställningen vill ta vår fascination för våldsamheter på allvar och ge redskap att förstå mekanismer i omvärlden men också i vårt eget inre. Genom skratt och tårar får vi som publik möta och undersöka våldets kittlande närvaro genom tre olika perspektiv. I leken, i motståndet och i makten. Hur ska vi lära oss se och förstå våldsamheterna i omvärlden men också i oss själva?



*Våld är när fröken inte låter oss gå till matsalen.*

*Våld är fiskburgare.*

*Våld är matkrig.*

*Våld är när jag inte hinner sminka mig.*

*Våld är mitt hjärta.*

*Våld är nära.*

*Våld är min syster.*

Manuset till föreställningen har arbetats fram efter möten och workshops med tre femteklasser på Vallaskolan i Sala. Där har dramatikern Athena Farrokhzad, regissören Carl Olof Berg och scenografen Linda Gonçalves haft workshops tillsammans med eleverna som har fått skriva, bygga och leka på temat våld.

*När är våld en lek som får oss att kikna av skratt, när är den ett motstånd?*

*Och när används våld som makt?*

*Att leva med våldet vid sin sida,  
ta den i handen och bjuda upp till dans.*

Föreställningen är ca 55 minuter lång.

## Före föreställningen

Som pedagog avgör du själv hur mycket eller lite du vill förbereda och efterbearbeta teaterbesöket. Du behöver inte kunna något om pjäsens innehåll eller form och inte heller försvara eller förklara teaterns olika val. Däremot spelar du som pedagog en viktig roll för elevernas öppenhet genom ditt sätt att visa intresse och i hur du värderar deras frågor och olika åsikter efteråt. För att underlätta själva upplevelsen är det bra om alla känner till de praktiska omständigheterna som till exempel när, var och hur ni ska se föreställningen, hur ni tar er dit och hur länge föreställningen varar. Även andra praktiska saker som rör besöket kan vara bra att prata igenom innan.

Prata gärna om föreställningen, om deras och dina förväntningar och erfarenheter, rama in berättelsen, bland annat med hjälp av texten på nästa sida. I slutet av lärarhandledningen finns mer material att ta del av om du vill eller anser att gruppen har behov av det. Samtalet kan börja med att du exempelvis gör en mindmap.

### Använd vita tavlan eller ett stort papper.

- Skriv TEATER på tavlan.
- Fråga eleverna vad de tycker eller tror att teater är.
- Har någon varit på teater tidigare?
- Skriv upp det eleverna säger runt ordet TEATER.
- Vilka associationer får eleverna av föreställningens namn?
- Samtala om vad ni skrivit på tavlan.



## Efter föreställningen

Konst har alltid en avsändare och en mottagare. Konst handlar inte om objektivitet, utan om en subjektiv version av verkligheten. Därför kan det vara bra att prata om en konstupplevelse för att få syn på hur olika val påverkar besökarens tolkning. Det är så olika hur vi reagerar på en scenkonstupplevelse, en konstupplevelse är alltid personlig och ibland väldigt privat. Det bör respekteras i ett gruppsamtal. Materialet (övningarna och uppgifterna i lärarhandledningen) söker inte rätt svar, det finns inget tydligt rätt eller fel, det finns inget facit.

För att samtala om teaterbesöket och föreställningen behöver du inte vara expert på föreställningens innehåll och tematik. Du är ju också en åskådare, precis som eleverna och du kommer att ha dina helt egna upplevelser och tolkningar.

En bra grundregel är att tycka mindre och tolka desto mer.

Ett samtal om upplevelsen kan börja med lärarens nyfikenhet på elevernas synpunkter, inte med fokus på vad de tyckte var bra respektive dåligt utan vad de tyckte att föreställningen handlade om, vad som hände i deras huvud och kropp.

Ni har som sagt frihet att förändra förutsättningar i exemplen eller i språket om ni ser det som nödvändigt. Tidsåtgången för varje uppgift är olika beroende på hur du väljer att angripa den. Lärarhandledningen är ett stöd för dig i arbetet med klassen.

**Att samtala om våld väcker frågor, funderingar och/eller jobbiga känslor p g a exempelvis tidigare erfarenheter (erfarenheter som är vanligare än vi kanske vill tro<sup>1</sup>) och av den anledningen är det bra att meddela och involvera elevhälsan när föreställningen besöker er skola.**

Syftet med materialet är att skapa en fördjupad förståelse för verket och sin upplevelse av den med hjälp av diskussioner, övningar och samtal. Det är en språngbräda för nya samtal och ny kunskap.

## KLASSRUMSREGLER

- En person pratar i taget.
- Lyssna nyfiket på vad andra har att säga. Undvik att skratta, sucka, störa eller på andra sätt avbryta när någon annan pratar.
- Prata om vad du själv tänker och tycker.
- Berätta inte känsliga saker om klasskompisar och prata inte illa om vad andra har sagt.
- Om något känns jobbigt – säg till en vuxen.



<sup>1</sup> I sista delen av materialet finns statistik om våld.

# Del 1 – Analysen

Att bryta ner ett verk i mindre beståndsdelar, titta på de delarna och dess egenskaper och värden var för sig och sen relatera dem till helheten i syfte att bättre förstå verket och sin upplevelse av den.

## ATT MINNAS TILLSAMMANS – RUNDA

Samla gärna klassen på stolar i en cirkel. Börja med att låta alla tänka en stund i tystnad på något den minns från föreställningen. Gå sedan en runda där var och en i tur och ordning får säga en sak de minns från föreställningen, till exempel en viss situation, en replik eller något ur scenografin. Uppmuntra gärna eleverna att säga olika saker för att få syn på hur många intryck och minnesbilder en föreställning kan ge. Sedan kan ni fortsätta samtalet utifrån frågorna nedan.

Du som pedagog kan gärna skriva upp minnesanteckningar av det eleverna säger.

### Exempel på frågor (fyll gärna på med fler):

- Hur såg rummet ut när ni kom in och vad skapade det för förväntningar?
- Hur började föreställningen?
- Minns du en ett viktigt ögonblick som förändrade föreställningens riktning?
- Vad hörde ni för musik eller ljud?
- Hur såg kostymen ut och hur användes den?
- Vilka detaljer lade du märke till?
- Hur slutade föreställningen?
- Vad gav föreställningen dig för känsla eller känslor?
- Vilka associationer och minnen dyker upp? Vad tycker du om detta?
- Om du skulle lägga till eller ändra något i föreställningen, vad skulle det vara?
- Vad handlade föreställningen om, för dig?

### Tips på öppna följdfrågor:

- Berätta mer...?
- Kan du ge ett exempel?
- Hur tänker du?
- Kan du utveckla...?
- Tänker någon på ett annat sätt?



## Del 2 – Kreativa och skapande uppgifter

Att relatera och arbeta med konstnärliga uppgifter utifrån en föreställning kan, förutom att det har ett egenvärde, också utöka och bredda din upplevelse så du får syn på fler saker i relation till originalverket eller dig själv.

### SKRIVA

Utgå från en av texterna nedan. Skriv en text i samma form men som reflekterar dina känslor och åsikter kring en situation från ditt eget liv som gjorde (gör) dig arg.

Texten börjar med "Jag är så arg..."

Exempel på ämne/mottagare som kan fungera som inspiration:

syskon, föräldrar, lärare, tränare, mamma nya kille, våld, krig, en orättvisa du blivit utsatt för.

**Jag är så arg på min lärare Karin.** Vi hade självskattning och hon delade ut varsin lpad till alla.

Man fick kryssa i vilka ämnen man var bra på och vad man behövde träna på mer.

Jag valde suverän på bild och engelska. Då sa Karin att jag hade valt fel. Hon sa att suverän bara är för folk som har engelska som modersmål.

Och sen sa hon: Vet du vad primärfärger och sekundärfärger är? Det visste jag så klart inte, jag går bara i femman. Då sa hon att jag inte fick välja suverän på bild heller.

Vad är poängen med självskattning om läraren ändå ska bestämma?

**Jag är så arg över alla år som gick.** Från att jag började i ettan har jag alltid fått stryk.

I varje ny klass har det funnits ett killgäng som har gett sig på mig. Som har gjort sönder mina glasögon och härmat hur jag pratar. Ett tag försökte jag klä mig som dem. Men det spelade ingen roll, de fortsatte säga att jag var en svag bög. Jag berättade aldrig för någon, jag svalde det bara tills en dag när jag inte längre stod ut. Plötsligt svartnade det i skallen och jag började slå och slå min värsta mobbare Charlie. Det var på lunchrasten, hela skolan samlades omkring oss i en ring. Alla hörde hur han grät och bad mig sluta. Efter det rörde ingen mig mer.

Det värsta är att ingen tror att jag gillar killar längre, bara för att jag kan slåss.

Men det gör jag faktiskt.



## MÅLA

Fundera, enskilt eller i grupp, på frågorna nedan och måla sen en abstrakt<sup>2</sup> målning med någon av titlarna nedan:

**Våldet inom mig.**

**Våldet runt omkring mig**

**Våldet i världen**

- Vilken eller vilka färger kopplar du till våld?
- Vilken form har våld tycker du?
- Vilka kvaliteter<sup>3</sup> har upplevelsen av våld tycker du?  
(Exempel: oregelbundenhet, taggighet, ryckighet, explosivitet, stelhet, trasighet, ömtålighet osv.)

## STATYER OCH ISCENSÄTTNING

Skapa statyer och improvisationer som utgår från föreställningens våldstema. En grundregel i storytelling är att alla delar som adderas ska relatera till varandra på ett eller annat sätt. När ni bygger kan ni med fördel komplettera med en kropp i taget tills alla ingår i statyn.

### STATYER FÖRÖVNING

1. Dela upp klassen i grupper om fem.
2. Varje grupp väljer en av rubrikerna nedan att gestalta i form av en staty.
3. Grupperna får ett par minuter att gemensamt diskutera och pröva sig fram till skapandet av statyn. Alla ska vara med i statyn.
4. Grupperna visar, en i taget, sina statyer. Resterande elever får reflektera, samtala och gissa vad det är de ser.

Förslag på rubriker: **Våld som makt** **Våld som motstånd** **Våld som lek**

### STATYER - VIKTIG HÄNDELSE

1. Starta med att samtala i hela klassen om vilka viktiga eller minnesvärda ögonblick och händelser, de såg och upptäckte i föreställningen.
2. Lista förslagen på vita tavlan.
3. Dela upp klassen i grupper om fem.
4. Varje grupp väljer en av händelserna som de ska gestalta i form av en staty.
5. Grupperna får ett par minuter att gemensamt diskutera och pröva sig fram till skapandet av statyn. Alla ska vara med i statyn.
6. Grupperna visar, en i taget, sina statyer. Resterande elever får reflektera, samtala och gissa vad det är de ser.
7. Ställ frågor: Varför valde ni just den här situationen? Hur är?
8. Efter samtalen ska de (betraktarna och skaparna) utveckla statyn genom att, med så små medel och förändringar som möjligt, förändra bilden så att...
9. Reflektera över de olika förslagen.

---

<sup>2</sup> Abstrakt bildkonst är konst som **inte försöker avbilda verkligheten på ett igenkännbart sätt**. I stället fokuserar den på färg, form, linjer, ytor och känslor snarare än på att föreställa människor, landskap eller föremål på ett realistiskt sätt. Man kan säga att abstrakt konst **bryter sig loss från att "föreställa något"**. Den kan vara helt icke-föreställande (utan någon tydlig referens till verkliga saker) eller bara delvis abstrakt (t.ex. ett föremål som har förenklats eller förvrängts)

<sup>3</sup> Det är en kvalitativ beskrivning av upplevelsen som åsyftas, inte ett värdeomdöme..

### ISCENSÄTT OCH UTVECKLA

1. Gruppen utgår från samma situation och staty de nyss gjorde.
2. De börjar med att prata om den situationen de valt och komma på ett alternativt slut till den.
3. Vad blir konsekvenserna av det alternativet, i vilken riktning skulle föreställningen utvecklas?
4. Prova att göra en improvisation där ni inkluderar det alternativa slutet samt konsekvenserna av det.
5. Öva och finslipa improvisationen två gånger innan ni visar upp den för resten av klassen.

### INTERVJU OCH ROLLSPEL

I grupper om 2–3 personer väljer ni en person (historisk, nutida, mytisk eller fiktiv) som på något sätt har erfarenhet av våld – som utövare, offer, vittne eller motståndare. Ni ska skapa en intervju i roll där en av er är intervjuare och den andra spelar personen som ni väljer. Intervjun kan vara allvarlig, komisk, poetisk eller dokumentär.

**Den ska utforska frågan:** Vad betyder våld för mig?

Använd er fantasi och egna erfarenheter och tankar om våld. När ni har skrivit frågorna och svaren, öva för er själva. Spela sedan upp resultatet för klassen. Reflektera över vad ni har sett.

#### Exempel på personer eller karaktärer som ni kan använda er av:

Ronja Rövardotter	Adolf Hitler	Greta Thunberg
Darth Vader	Harry Potter	Sailor Moon (Usagi Tsukino)
Jesus	Elsa (Frost)	Anne Frank
Batman	Emil i Lönneberga	En polis
Tor (asaguden)	En viking	Malala Yousafzai

#### Exempel på frågor som ni kan utgå från i intervjun:

- Vad betyder ordet våld för dig?
- När tycker du att våld är ok att använda?
- Hur känner du dig efter att du har använt våld respektive blivit utsatt för våld?
- Har du själv använt våld? Varför?
- Hur tänkte du innan, under och efter?
- Hur känns det i kroppen när du blir arg?
- Har du någonsin skämts över något våldsamt du gjort eller tänkt?
- Finns det gånger då våld känns nödvändigt eller rättvist?

#### Exempel på reflektionsfrågor efter rollspelen:

- Vad upptäckte ni om människors olika sätt att förstå våld?
- Var det svårt att försvara eller förstå den person ni spelade?
- Vad kändes mänskligt, och vad kändes omöjligt att försvara?
- Hur kan vi prata om våld utan att själva bli våldsamma i språket?
- Vilka känslor väckte övningen – hos er själva och hos publiken?

En variant på denna övning är att hoppa över rollspelet och endast skapa intervjun i textform.

# Del 3 – Värderingsövningar och diskussionsfrågor

Värderingsövningar hjälper elever att reflektera kring och respektera olika perspektiv och har möjlighet att skapa en mer inkluderande klassgemenskap.

## VÄRDERINGSÖVNING HETA STOLEN

Detta är en övning som ni kan använda för att ha roligt tillsammans och som också kan fungera bra som uppvärmning innan eftersamtalet i del 1 i detta material.

Deltagarna sitter i en ring. Personen som leder övningen kommer med några inledande lättsamma påståenden, till exempel:

*Alla som tycker att pizza är godare än hamburgare byter plats i rummet*  
*Alla som tycker att sommarlov är bättre än vinterlov byter plats i rummet*  
*Alla som har ätit macka till frukost i morse byter plats i rummet*  
*Alla som någon gång känt sig rädda...*  
*Alla som någon gång känt sig modiga...*  
*Alla som någon gång känt sig ledsen...*  
*Alla som någon gång känt sig förälskade...*

De deltagare som håller med om det påståendet reser sig och byter plats med en annan deltagare som också rest sig. De som inte håller med sitter kvar, och likaså de som inte kan bestämma sig.

Fråga sedan eleverna varför de bytte plats respektive satt kvar. Be dem utveckla svaren.

Om en elev inte vill eller kan motivera sitt val, bör detta respekteras.

Innan ni startar, påminn om klassrumsreglerna (finns på s. 5). Övningen ska inte leda till en diskussion utan handlar lika mycket om att lyssna som att dela med sig av sina åsikter.

När eleverna fått några inledande lättsamma påståenden kan ni övergå till att påståendena kan vara konkreta händelser/känslor som är relaterade till föreställningen, till exempel:

*Alla som nångång har känt sig rädda för att inte bli accepterade...*  
*Alla som nångång har känt att de inte blir lyssnade på av vuxna...*  
*Alla som nångång har sagt ja fastän du menade nej...*  
*Alla som tycker att ord kan vara våld...*  
*Alla som tycker att det är okej att skojbråkas...*  
*Alla som tycker att det är skamligare att bli slagen än att slå någon...*  
*Alla som tycker att det är skamligare att bli spottad i ansiktet än att spotta någon i ansiktet...*

## VÄRDERINGSÖVNING HETA LINJEN

Bestäm att ena väggen i rummet betyder "håller fullständigt med" och den motsatta väggen betyder "håller inte med alls". Däremellan går en osynlig linje och i mitten av linjen håller man varken med eller inte. Läs ett påstående i taget och låt eleverna ta ställning genom att ställa sig på linjen. Fråga sedan eleverna varför de står på den plats de står på. Be dem utveckla svaren.

Om en elev inte vill eller kan motivera sitt val, bör detta respekteras.

Innan ni startar, påminn om klassrumsreglerna (finns på s. 4). Övningen ska inte leda till en diskussion utan handlar lika mycket om att lyssna som att dela med sig av sina åsikter.

*Det är svårt att sätta gränser*

*Det finns platser på skolan där du inte känner dig trygg*

*Att vara annorlunda är bra*

*Om man försvar sig får man slåss*

*En box på armen är våld*

*Att säga taskiga saker är lika illa som att slå någon*

*Man blir våldsam av att titta på våldsamma saker*

*Man kan bli kränkt av sina vänner*

*Man kan må dåligt efteråt även om det vara var "skojbråk"*

## DISKUSSIONSFRÅGOR

Här är några exempel på situationer från föreställningen att diskutera kring samt exempel på frågor till de situationerna (ta gärna egna exempel som utgår från vad eleverna tyckte var minnesvärt):

**I scenen då Märten berättar om sommaren då han plågade djur.**

Hur reagerade du när han berättade om det?

Vad hände med de andra skådespelarna när han berättade det?

**När Robert berättar om att han gav igen mot sin mobbare Charlie.**

*(texten till den situationen finns i del 2)*

Tyckte du det var rätt av honom att ge igen på det sättet? Motivera gärna.

Hur kunde han ha handlat annorlunda?

Vad vann respektive förlorade han på att misshandla sin mobbare?

**I slutet säger Françoise 'Jag är så arg fast jag vet inte riktigt varför?'**

Är det ett perspektiv som du kan relatera till? Om ja, på vilket sätt?

Hur är det möjligt att inte veta varför man är arg?

Har du några bra tips på vad man kan göra om man bär mycket ilska.

**Tips på öppna följdfrågor:**

- Berätta mer...?
- Kan du ge ett exempel?
- Hur tänker du?
- Kan du utveckla...?
- Tänker någon på ett annat sätt?

# Del 4 – *Inspiration, stöd och förkovring*

## HIT KAN DU SOM UNG VÄNDA DIG

**Personal på skolan** (Lärare, kurator, fritidspersonal, andra)

**Ungasjourer.se** (För dig som är ung tjej eller transperson och behöver prata om något)

**Killar.se** (För dig som är ung kille och behöver prata om något)

**Youmo.se** (Information om kroppen, relationer, våld och mycket annat)

**Bris.se** (För dig som är under 18 år och behöver prata om något)

**Transformerings.se** (För dig som är transperson och behöver råd och stöd)

**UngaLukas.se** (En stödorganisation för ungas psykiska hälsa, för dig mellan 13-25 år)

**Jämställdhetsmyndigheten** har mycket bra information om våld, våldsutsatthet, länkar, både för barn och vuxna.

## INSPIRATION FÖR OSS I ARBETET MED DET PEDAGOGISKA MATERIALET

### **Anna Berg för Regionteater Väst**

*Prata scenkonst* – En enkel metod för klassrummet av Anna Berg för Regionteater Väst

<https://www.regionteatervast.se/assets/filer/PrataScenkonst.pdf>

### **Rädda barnen**

[raddabarnen.se/rad-och-kunskap/vald-mot-barn](http://raddabarnen.se/rad-och-kunskap/vald-mot-barn) (Rapporter, samtalsmaterial mm. Där finns bl a Snacka tryggt)

### **MÄN**

[mypsverige.se](http://mypsverige.se) – (MVP Skola är ett utbildningsprogram för mellanstadiet, högstadiet och gymnasiet som förebygger kränkningar, trakasserier och våld tillsammans med eleverna.)

### **Sanna Mohr och Sannie Wedberg**

En bok om maktlekar och dolda kränkningar och om att arbeta med olika metoder i barn- och ungdomsgrupper av Sanna Mohr och Sannie Wedberg

## STATISTIK

40 % av tillfrågade niondeklassare (5280 elever) svarade att de blivit utsatta för våld av en vuxen.

29 % av samma grupp svarade att de blivit utsatta för våld av en förälder.

*Källa: Rädda Barnen (Från 2022)*

Mellan 1988-2000 begicks 324 000 våldsbrott i Sverige. Män mellan 15-24 år stod för 123 000 av dessa, lite mer än en tredjedel. Kvinnor som är hälften av befolkningen utgör mindre än 10 % av dem som döms för våldsbrott.

*Källa: Bakom vansinnet av Jessica Rydén (ref. Forskare och praktiker Martin Grann, Mikael Rying)*